

3. Drake RE: Suicide attempts and completed suicides among schizophrenia patients. In *Suicide in schizophrenia*. Edited by Tatarelli R, Pompili M, Girardi P. New York: Nova Science Publishers Inc; 2006: in press.
4. Harkavy-Friedman JM, Nelson EA, Venarde DF, Mann JJ: Suicidal behavior in schizophrenia and schizoaffective disorder: Examining the Role of Depression. *Suicide Life Threat Behav* 2004, 34:66-76
5. Hennen J, Baldessarini RJ: Suicidal risk during treatment with clozapine: a meta-analysis. *Schizophr Res* 2004, 73: 139-145
6. Meltzer HY: Suicidality in schizophrenia: pharmacologic treatment. *Clin Neuropsychiatry* 2005, 2:76-83

EVALUAREA CENTRELOR COMUNITARE DE SĂNĂTATE MINTALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Jana Chihai¹, Ana-Maria Burlea, Ghenadie Cărăușu¹

¹Catedra Psihiatrie, Narcologie și Psihologie Medicală, USMF „Nicolae Testemițanu”

²UMF „Gr.T.Popa”, Iași, România²

Summary

Assessment of community mental health centers in Moldova

The purpose of this trial was to study the system of mental health services in Moldova. MHC Somato is an independent institution for adults and has all the necessary components of MH community-based service. CCTMSD Danko is an independent institution for children with day and home care services. CMHC Buiucani provides predominant psychiatric psychological and social consultations; NMHC provides services to patients from the CPH and Botanica's sector (Chisinau). CMHC Rezina and CMHC Ungheni function as a psychosocial rehabilitation day services.

Rezumat

Scopul lucrării a constat în studierea sistemului serviciilor de Sănătate Mintală în Republica Moldova. CSM Somato este o instituție independentă pentru adulți și are toate componentele necesare a unui serviciu comunitar de SM. CCTDM este o instituție independentă pentru copii cu asistență de zi și la domiciliu. CCSM Buiucani activează preponderent prin consultații psihiatrice, consiliere psihologică și socială. CNSM prestează servicii pacienților din cadrul SCP și sectorul Botanica (mun. Chișinău). CCSM Ungheni și CCSM Rezina funcționează ca un serviciu de reabilitare psihosocială de zi.

Actualitatea

Ameliorarea sănătății mintale este considerată ca direcție prioritară pentru Republica Moldova, iar legislația în domeniul sănătății mintale se cere a fi armonizată la rigorile europene. În scopul dezvoltării serviciilor de sănătate mintală calitative este necesară o colaborare între structurile guvernamentale, organizațiile profesionale relevante, organizațiile consumatorilor de servicii și societatea civilă [1, 3]. Dezvoltarea serviciilor de sănătate mintală se cere a fi realizată pe principii comunitare, care vor include: crearea infrastructurii serviciilor comunitare, redirecționarea persoanelor cu tulburări mintale spre aceste servicii și asigurarea continuității asistenței psihiatrice; pregătirea profesională a cadrelor, inclusiv a medicilor de familie, în domeniul psihiatriei comunitare; optimizarea asistenței psihiatrice spitalicești prin crearea secțiilor de sănătate mintală în spitalele generale [2, 4, 5].

Scopul

Studierea sistemului serviciilor de Sănătate Mintală în Republica Moldova.

Material și metode

Pentru realizarea activității serviciilor de Sănătate Mintală de către Ministerul Sănătății a fost instituit un grup de lucru în baza Ordinului Ministerului Sănătății nr. 98 din 9 februarie 2012.

Rezultate

În urma studierii sistemului serviciilor de Sănătate Mintală în Republica Moldova au fost obținute următoarele rezultate:

Centrul de Sănătate Mintală „Somato” din municipiul Bălți.

Centrul de Sănătate Mintală „Somato” reprezintă o instituție publică de profil medico-social, care oferă servicii de reabilitare medico-psihosocială și incluziune socială atât pentru persoane cu probleme de sănătate mintală, cât și familiilor și rudelor lor. Centrul a fost creat de către Primăria municipiului Bălți și Asociația Obștească Somato la 1 septembrie 2000. Perioada de funcționare a CCSM este de 12 ani. La momentul actual centrul este o instituție publică și este finanțat din bugetul local al mun. Bălți. CSM Somato deservește municipiul Bălți cu un număr de populație de 130 000.

SCOPUL CSM SOMATO: ameliorarea stării sănătății mintale a populației și crearea premiselor benefice de reabilitare și integrare socio-familială a persoanelor afectate de maladii mintale.

CAPACITATEA CCSM: Programul „Centru de zi”- 25 persoane/zi; Programul „Plasament temporar” – 10 persoane/zi; Programul “Locuințe protejate” – 16 persoane/6luni. În cadrul CSM Somato sunt aprobate 14 unități, dintre care cu studii superioare – 9 persoane, respectiv psihiatri, psihologi, asistenți sociali, medii speciale – 2 persoane, respectiv asistenți medicali și studii elementare – 2 persoane (personal auxiliar). Finanțarea CSM Somato are loc totalmente din bugetul local al primăriei mun. Bălți. Bugetul anual a serviciului pentru anul 2011 a fost 455 mii lei dintre care 71,4 % le revine salarizării. Paralel CSM a atras fonduri din granturi și asistență tehnică în sumă de 222,6 mii lei.

Centru Comunitar Sănătate Mintală Buiucani, Chișinău

Centrul reprezintă o instituție publică de profil medico-psiho-social, care oferă asistență persoanelor cu probleme de sănătate mintală, precum și familiilor acestora, indiferent de vârstă, locuitori ai sectorului Buiucani și satelor aferente (Clinica Universitară, com. Durlești, com. Trușeni, com. Ghidighici, com. Vatra), cu o populație de 152914. CCSM a fost creat la 14 aprilie 2005 ca proiect pilot a Ministerului Sănătății și Pactului de Stabilitate din Europa de Sud-Est a Rețelei de Sănătate în baza ordinului Ministerului Sănătății Nr. 367 din 7.12.2004 și ordinul Ministerului Sănătății Nr. 63 din 31.05.2005 „Cu privire la funcționarea centrului comunitar de sănătate mintală”. CCSM activează ca o subdiviziune în cadrul IMSP AMT Buiucani, pe parcursul a 6,5 ani, având regim de funcționare de 10h/zi, 6 zile în săptămână.

SCOPUL CCSM este: depistarea precoce a factorilor de risc, ce provoacă și contribuie la acutizarea tulburărilor mintale, psihoigiena și psihoprofilaxia, evaluarea, diagnosticarea, tratamentul și reabilitarea medico-socială a persoanelor suferinde, integrarea lor în societate. CAPACITATEA CCSM: 1175 beneficiari / 1 lună; aproximativ 45 beneficiari /zi. PROGRAMELE CCSM: autoperfecționare colaboratorilor CCSM; psihoigiena și psihoprofilaxia în medicina primară, IMSP AMT Buiucani; sensibilizarea opiniei publice prin Mass-media.

Centrul Comunitar de Sănătate Mintală Ungheni

Centrul a fost inițiat de către Ministerul Sănătății Republicii Moldova, Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Raional Ungheni, Direcția Elvețiană Pentru Dezvoltare și Cooperare în Moldova și AO „Somato” pe data de 1 mai 2007. Centrul Comunitar a devenit o structură funcțională a secției consultative în cadrul IMSP SR Ungheni, care acordă servicii medicale de profil psihiatric în condiții de ambulatoriu, supraveghere, asistență medico-psihologică de reintegrare în societate și familie a beneficiarilor. CCSM deservește 120000 populație a raionului Ungheni, iar perioada de funcționare este de 5 ani. Regimul de funcționare a CCSM este de zi, cu un program de luni până vineri de la 08⁰⁰ până la 16⁰⁰.

SCOPUL centrului constă în sporirea accesului populației generale la asistența complexă medico-psihologică în cazul problemelor de sănătate mentală, conform principiului multidisciplinarității și integrității serviciilor prestate, în special a celor în situații de risc sporit și deosebit de vulnerabili. CAPACITATEA CCSM ESTE 25 PERSOANE PE ZI. În cadrul CCSM Ungheni sunt aprobate 6,5 unități dintre care - cu studii superioare – 3 persoane, respectiv psihiatri, psihologi, asistenți sociali, cu medii speciale – 1 persoană, respectiv asistentă medicală și cu studii medii – 1 persoană (personal auxiliar). Finanțarea CCSM Ungheni are loc totalmente din bugetul IMSP SR Ungheni și anume din sursele alocate de CNAM. Bugetul anual a serviciului pentru anul 2011 a fost 220 mii lei dintre care 71,5 % le revine salarizării.

Centrul pentru Copii și Tineri cu Dizabilități Mixte Severe „Danko” mun. Bălți

Centrul pentru Copii și Tineri cu Dizabilități Mixte Severe „Danko” reprezintă o instituție publică de profil social, care oferă servicii de reabilitare psihosocială și incluziune socială, atât pentru copii și tineri cu dizabilități, cât și familiilor și rudelor lor.

Centrul este constituit în baza Deciziei Consiliului municipal Bălți cu susținerea financiară a Fondului de Investiții Sociale a RM în baza Memorandumului de colaborare pentru implementarea componentei proiectului FISM-2 „Dezvoltarea serviciilor de asistență socială” aprobat prin Decizia Consiliului municipal Nr. 8/5 din 27.10.2005 (Implimentarea sub-proiectului Nr.1605 Centrul pentru copii și tineri cu dizabilități mixte severe „Danko”). Centrul a început se activeze din octombrie 2009 și deservește populația mun. Bălți cu un număr de 130000.

REGIMUL DE LUCRU a Centrului este de 5 zile pe săptămână de la 8.00 până la 19.00. SCOPUL centrului este de a îmbunătăți calitatea vieții copiilor și tinerilor cu dizabilități prin reabilitarea psihosocială și incluziune socială. CAPACITATEA CENTRULUI este de 20 de persoane/zi: copii de la 10 ani cu dizabilități– 10 copii și tineri până la 18 - 30 ani cu dizabilități– 10 tineri.

În cadrul CCTDMS Danko sunt aprobate 24,5 unități dintre care cu studii superioare – 8 persoane, respectiv psihiatri, psihologi, asistenți sociali, logopezi, cu medii speciale – 4 persoane, respectiv asistenți medicali, kinetoterapeuți și cu studii medii – 8 persoane (personal auxiliar). Finanțarea CCTDMS Danko are loc totalmente din bugetul local al primăriei mun. Bălți. Bugetul anual a serviciului pentru anul 2011 a fost 772,5 mii lei, dintre care 58,2 % le revine salarizării. Paralel CCTDMS Danko a atras fonduri din granturi și asistență tehnică în sumă de 102,1 mii lei.

Centrul Comunitar de Sănătate Mintală Rezina

Conform ord. Nr.8 din 17.01.2009 al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova pe 15.01.2010 la Rezina a fost deschis Centrul Comunitar de Sănătate Mintală ca subdiviziune autonomă a Secției Consultative a IMSP SR Rezina, astfel funcționând 3 ani. Centrul deservește populația orașului Rezina, care constituie 15 000 de locuitori, (din ei aproximativ 180 sunt în evidență psihiatrică), dar nu refuză nici populația raionului (56 000 locuitori).

Regimul de lucru: Luni-vineri de la 8.00 pînă la 16.00 cu întrerupere între orele 13.00 și 14.00. Scopul principal al activității Centrului este ameliorarea stării sănătății mintale a populației și crearea premiselor benefice de reabilitare și integrare socio-familială a persoanelor afectate de maladiile mintale.

CAPACITATEA CCSM: 4-5 beneficiari cu dosar zilnic timp de 3 luni și pînă la 10 pacienți pentru consultații. În cadrul CCSM Rezina sunt aprobate 3 unități, dintre care cu studii superioare – 2 persoane, respectiv psihiatri, psihologi, asistenți sociali, cu medii speciale – 3 persoane, respectiv asistenți medicali. Finanțarea CCSM Rezina are loc totalmente din bugetul IMSP SR Rezina și anume din sursele alocate de CNAM. Bugetul anual a serviciului pentru anul 2011 a fost 83,9 mii lei, dintre care 69,5 % le revine salarizării.

Tabelul 1. Numărul beneficiarilor în dependență de diagnostic

<i>Diagnostic</i>	<i>Cifru</i>	<i>Numărul total de beneficiari</i>					
		CNSM, mun Chișină u	CCSM Buiucan i, mun. Chișină u	CCS M Ungh eni	CCS M, Rezin a	CSM Somat o, mun. Bălți	CCTD SM Danco , mun. Bălți
Tulburări mentale organice, inclusiv simptomatice	F00-F09	73	297	4	4	15	13
Tulburări mentale și comportamentale datorate utilizării de substanțe psihoactive	F10-F19						
Schizofrenia, tulburările schizotipale și tulburările delirante	F 20-F29	45	826	7	3	22	8
Tulburări ale dispoziției (afective)	F30-F39		9			5	
Tulburari nevrotiforme	F40-48	44	165		1	2	
Sindroame comportamentale asociate cu tulburări fiziologice și factori somatici	F50-F59						
Tulburări ale personalității și comportamentului adultului	F60-F69		19				
Retardare mentală	F70-F79	3	558	4	3	35	23
Tulburări comportamentale și emoționale cu debut în copilărie și adolescență	F80-F89		18		2	1	12
Tulburări ale dezvoltării psihologice	F90-F99			1		1	11
		165	1892	16	13	81	67

Centrul Național de Sănătate Mintală

Centrul Național de Sănătate Mintală este o subdiviziune structurală autonomă în cadrul Spitalului Clinic de Psihiatrie, care își desfășoară activitatea pe principiul autofinanțării, de non-profit, are subcont propriu în bancă, se bucură de toate drepturile ce decurg din această calitate în conformitate cu legislația în vigoare și prezentul Regulament. Sediul instituției se află pe adresa: mun. Chișinău, or. Codru, str. Costiugeni, 3.

Data fondării CNSM este iulie 2010 și funcționează din 31.03.2011. Fondatorul serviciului este Ministerul Sănătății. Centrul funcționează pe parcursul a 11 luni. Regimul de funcționare a CNSM este 5 zile pe săptămână, între orele 8.30 – 16.00. Scopul principal al Centrului Național de Sănătate Mintală este ameliorarea sănătății mintale a populației Republicii Moldova prin organizarea, dezvoltarea și monitorizarea serviciilor de sănătate mintale.

Centrul Național de Sănătate Mintală are următoarele obiective majore: a) organizarea serviciilor de sănătate mintală conform necesităților populației și politicii naționale în domeniul sănătății; b) elaborarea politicilor și strategiilor de dezvoltare a serviciilor de sănătate mintală întru asigurarea accesibilității, continuității și calității serviciilor de sănătate mintală; c) îmbunătățirea calității serviciilor medicale prin ameliorarea nivelului profesional și tehnologic,

orientat spre asigurarea securității pacientului și respectării drepturilor acestuia; d) asigurarea suportului consultativ-metodic și informațional în realizarea asistenței medicale integrate; e) efectuarea cercetărilor științifice în domeniul sănătății mintale cu implementarea în practică a rezultatelor benefice; f) monitorizarea organizării, funcționării și calității serviciilor de sănătate mintală la nivel național.

Finanțarea CNSM are loc totalmente din bugetul IMSP SCP și anume din sursele alocate de CNAM. Bugetul anual a serviciului pentru anul 2011 a fost 387,6 mii lei dintre care 64 % le revine salarizării.

Discuții

În urma evaluării activității CSM au fost întocmite următoarele recomandări:

1. Ajustarea regulamentelor de funcționare a Centrelor în conformitate cu Hotărârea Guvernului RM Nr. 55 din 30 ianuarie 2012 „Cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al Centrului comunitar de sănătate mintală și a Standardelor minime de calitate” prin:
  - Elaborarea formelor statistice pentru indicatorii de performanță din cadrul serviciilor comunitare de sănătate mintală;
  - Elaborarea instrumentelor de măsurare a indicatorilor calitativi;
  - Perfecționarea dosarului beneficiarului și cuantificarea informației cu monitorizarea eficienței programului aplicat asupra capacității de funcționare a beneficiarului;
  - Elaborarea indicatorilor normativi de funcționare după genul activităților și specificul necesităților din teritoriul deservit și monitorizarea lor;
  - Finanțarea adecvată: finanțare mixtă activităților Centrului: activități sociale – din bugetul local, secția AS PF; activități/servicii medicale – prin contractare cu CNAM.
  - Armonizarea tuturor CCSM cu servicii consultative și de reabilitare psihosocială.
2. Acreditarea centrelor ca servicii medico-sociale conform standardelor aprobate cu repartizarea poverii financiare din surse diferite: medicale și locale/sociale.
3. Crearea unui sistem de referire bine definitivat și aprobat oficial.
4. Crearea unui sistem informațional unic pentru serviciile de SM.
5. Coordonarea fluxului pacienților între CCSM și spitalele de psihiatrie pentru asigurarea continuității tratamentului și stabilizarea remisiilor.
6. Preluarea atribuțiilor cabinetelor medicului psihiatru din teritoriu arondat de către Centrele comunitare instituite.
7. Ajustarea legislației conform căreia se va putea cumula funcțiile administrative și funcțiile de specialitate.
8. Instruirea în domeniul managementului serviciilor de sănătate mintală a directorilor CCSM.
9. Coordonarea activității CCSM cu Centrul Național de Sănătate Mintală.

Concluzii

1. CCSM Buiucani este o subdiviziune a AMT Buiucani (Consiliul Municipal Chișinău) și activitatea sa se descrie preponderent prin consultații psihiatrice, consiliere psihologică și socială, dar totuși în limitele unui cabinet psihiatric.
2. CNSM (departamentul clinic) este o parte componentă a SCP, nu are definit un sector anumit și prestează servicii pacienților din cadrul SCP și sectorul Botanica (mun. Chișinău), scopul său fiind de centru comunitar-model;
3. CCSM Ungheni, este parte componentă a IMSP SR Ungheni și funcționează ca un serviciu de reabilitare psihosocială de zi, separat de cabinetul medicului psihiatru, astfel dublându-se serviciile;
4. CSM Somato Bălți este o instituție independentă pentru adulți și are toate componentele necesare a unui serviciu comunitar de SM – centru de zi, plasament temporar, echipă mobilă și apartamente protejate;
5. CCTDM este o instituție independentă pentru copii cu asistență de zi și la domiciliu;

6. CCSM Rezina este parte componentă a IMSP SR Rezina și funcționează ca un serviciu de reabilitare psihosocială de zi.

Bibliografie

1. Îmbunătățirea Calitativă Pentru Serviciile De Sănătate Mintală. Ghid de servicii, OMS, 2003, p. 31 - 38.
2. Nacu A. și alții. Ghid pentru serviciile comunitare de sănătate mintală. Chișinău, 2007, p. 123-155.
3. Ordinul Ministerului Sănătății al R. Moldova „Cu privire la Centrele Comunitare de Sănătate Mintală” nr.8 din 17.01.2009.
4. Programul Național privind Sănătatea Mintală, aprobat prin hotărârea de Guvern nr.353 din 30.03.2007. Publicat la 11.05.2007 în Monitorul Oficial Nr.064, art. Nr. 493.
5. Spinei L., Chihai J., Boderscova L. Serviciile de Sănătate Mintală din Republica Moldova: analiza situațională. Chișinău, 2010. p.19-22

CONTEXTUL, METODOLOGIA ȘI REZULTATELE EVALUĂRII CENTRELOR COMUNITARE DE SĂNĂTATE MINTALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Jana Chihai¹, Ana-Maria Burlea², Ghenadie Cărăușu¹

¹Catedra Psihiatrie, Narcologie și Psihologie Medicală, USMF „Nicolae Testemițanu”

²UMF „Gr.T.Popa”, Iași, România

Summary

The context, methodology and results of evaluation of community mental health centers in Moldova

The aim of this study is to assess the activity, assess the level of adjustment to national standards of Community Mental Health Centers. Performing the analysis, we concluded that all centers are different in terms of organizing activities and functionality. Community Mental Health Centers have various documents governing their operation and different component of the staff; staff is competent, has undergone various training from various projects; the quality of services, staff and beneficiaries' satisfaction is not monitored at all centers; the community mental health centers are funded from different sources and its calculation is done through different methodologies from case to case.

Rezumat

Scopul lucrării constă în evaluarea activității, aprecierea nivelului de adaptare la standardele naționale a Centrelor Comunitare de Sănătate Mintală. În urma analizei s-a constatat că toate centrele sunt diferite din punct de vedere al organizării activității și funcționalității. Centrele de Sănătate Mintală au diferite documente ce reglementează funcționarea lor și componență diferită de personal; personalul este competent, a beneficiat de multiple instruirii din cadrul diverselor proiecte; calitatea serviciilor, satisfacția personalului și a beneficiarilor nu este monitorizată la nivel în toate centrele, iar finanțarea lor este din diferite surse și calcularea lor diferă de la caz la caz.

Actualitatea

În ultimii ani s-a observat o creștere semnificativă a atenției acordate sănătății mintale la nivel european [2, 5]. În Republica Moldova, dereglările psihice și de comportament, constituie o importantă cauză de dizabilități, ocupând primele cinci poziții din cele zece ale ierarhiei bolilor [1]. Circa 50% din cei 90 de mii bolnavi psihici, aflați în evidență, sunt invalizi, constituind pătura cea mai vulnerabilă a societății. La moment, ajutorul în domeniul sănătății mintale este axat pe modelul de îngrijire învechit și nu este axat deplin pe necesitățile